

کوه نامه زاگرس مرکزی در شمال دزفول

تحقیق و پژوهش

غلامحسین حسن پور

هتام و مقدمه

محمد حسین حکمت فر
عبدالرضا حسن پور

ناشر

انتشارات دارالمومنین

سرشناسه : حسن پور، غلامحسین، ۱۳۳۰ -

عنوان و نام پدیدآور : کوه‌نامه زاگرس مرکزی در شمال دزفول؛ تحقیق و پژوهش غلامحسین حسن‌پور؛ به‌اهتمام محمدحسین حکمت‌فر،

م.ا.الرضا حسن‌پور

شناسنامه‌ی نشر : دزفول: دارالمومنین، ۱۳۹۱.

موضوعات: المری : ۲۰۸ ص.

شابک : 978-600-5161-21-1

وضعیت فهرست‌برداری : فیا

یادداشت : کتابنامه ص ۱۷۰.

موضوع : کوه زاگرس

موضوع : کوه‌ها -- ایران -- دزفول

موضوع : محیط زیست -- ایران -- زاگرس -- حفاظت

شناسه افزوده : حکمت‌فر، محمدحسین، ۱۳۲۲ - : گردآورنده

شناسه افزوده : حسن‌پور، عبدالرضا، ۱۳۳۳ - : گردآورنده

رده‌بندی کنگره : DSR ۲۱۹۲ / ۵ ح ۱۳۹۱

رده‌بندی دیویی : ۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی : ۲۸۸۴۵۳۷

کوه نامه زاگرس مرکزی در شمال دزفول

تحقیق و پژوهش : استاد غلامحسین حسن پور

به اهتمام : محمد حسین حکمت فر - عبدالرضا حسن پور

ناشر : انتشارات دارالمؤمنین

صفحه آرایی : محمد پور نعمت

شرح روی جلد : حسین امیری

طراح راسمه ای : حامد حسن پور - محمد بدخشان

شمارگان : ۱۰۰۰ عدد

نوبت چاپ : اوّل

تاریخ انتشار : ۱۳۹۲

چاپخانه : شیرین

لیتوگرافی : پارسیان

قیمت : ۱۲۵۰۰۰ ریال

شابک : 978-600-5111-21-2

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۵۱۶۱-۲۱-۲

(کلیه حقوق برای انتشارات دارالمؤمنین محفوظ است)

نشانی ناشر : دزفول - خیابان حریت بین ایثار و مفتح پلاک ۱۱

کد پستی : ۶۴۶۱۶۵۷۷۴۴ همراه : ۰۹۱۶۱۴۱۸۰۴۹

فهرست مطالب

صفحه	عناوین
۱	پیش سخن
۱	چگونگی پیدایش کوه‌ها
۴	معماری‌های ایران
۹	شکل‌های مختلف زندگی در ایران
۱۵	رشته کوه‌های ایران
۱۷	زمین‌شناسی کوه‌های ایران
۲۲	کوهستان و اهمیت آن
۲۷	ویژگی‌های بارز کوهستان
۲۸	کوه و آب و هوا
۳۲	پوشش گیاهی کوهستان
۳۴	حیات وحش و کوهستان
۳۶	فعالیت‌های اقتصادی در کوهستان
۳۷	کوهستان، کانون میراث‌های تاریخی و فرهنگی
۳۹	عوامل تخریب کوهستان‌های ایران
۴۴	مدیریت کوهستان
۴۶	مناطق حفاظت شده و بهره‌وری کوهستان
۴۸	امکان بازسازی و جبران تخریب‌های انجام شده در جنگل‌ها و مراتع

۴۸	جهت یابی در کوهستان
۵۸	واژه‌ها و اصطلاحات در کوهستان
۶۱	رشته کوه معظم زاگرس
۶۲	سیارک زمین شناسی زاگرس
۶۳	رغول و کوه‌های آن
۶۴	جدول مناطقی تعداد کوه های شهرستان دزفول
۶۵	جدول طبقه بندی کوه های شهرستان دزفول بر اساس ارتفاع از سطح دریا
۶۶	جدول تعداد کوه های شهرستان دزفول بر اساس برف گیر شهرستان دزفول
۶۷	کوه‌های شمال شهرستان دزفول
۱۶۰	منابع
۱۶۲	نقشه و تصویر کوه ها

پیش سخن :

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ وَ يُحِبُّ الْجَمَالَ

عظمت و زیبایی دو جلوه الهی در رخسار و تعینات سرگردان و علام زود باور و حیرانند . هر زیبا عظیم است و هر عظیم زیبا که به تیر نفانی تجلیات جلال و جمال نامیده می شوند تمام ذرات جهان در تکویند زیرا از اصل خود دورمانده و روزگار وصل خود را می جویند

هر کسی ده ماند از اصل خویش

باز جوید روزگار وصل خویش

لبخند گل و نوای دل انگیز بلبل و قص پروانه زیبایند اما در برابر احسن تقویم که زیبای زیبا یان است سر تعظیم رود می آورند وقتی انسان جمال و جلال طبیعت را می بیند لم یأی به خود فرو می رود و به جهانی ورای این جهان سفر می کند.

آنچه در پی می آید ، در راستای سپاس خدا و باز نمودن گوشه هایی از ابعاد گوناگون نویسنده ای روشن بین ، کوشوردی با ذوق و رهنوردی نستوه است استاد هنرمند دکتر غلامحسین حسن زاده در صبح و شام در بیابان ، دشت و کوهستان برای تفرج و تفحص طبیعت استواری برداشت که حاصل آن مطالعات دقیق و مشاهدات مستقیم از طبیعت گرد حقیقت جو بود . که اگر با دقت مورد مطالعه قرار گیرد و

موشکافی شود علاوه بر اطلاعات گسترده و جالب، حاوی نکات و ریزه کاری های بسیار است. زیرا او با سفرهای متمادی و فعالیت های متعدد و گوناگون اثری ارزنده از خود به یادگار گذاشت که از لحاظ احتواء مطالب و تنوع و تفضیل و تصویر مورد قبول و اقبال پژوهندگان و هانگردان و کوهنوردان قرار خواهد گرفت.

ما در کشوری زندگی می کنیم که در همه جای آن آثار باستانی، تاریخی، زیارتی و جاذبه های طبیعی فراوانی خود نمایی می کند. غنی جاذبه ها و منابع طبیعی و آثار تاریخی و زیارتی و فرهنگی منطقه شمال ازفول بویژه جنوب زاگرس تردیدی برجای نمی گذارد که قابلیت و استعداد تکوینی قطب های گردشگری با اهمیت در منطقه و جاذبه های طبیعی، فرهنگی و معماری منطقه به شناسنامه ای از این جاذبه های طبیعی، فرهنگی و معماری منطقه به منظور معرفی جاذبه های ارزشمند و احداث تأسیسات و تسهیلات جهانگردی بخصوص جذب گردشگران خارجی و جلب سیاحتگران داخلی می باشد.

غناي طبيعت و چشم اندازهای منطقه همراه با گوناگونی اقلیم و قدمت تمدن و تسلسل تمامی ادوار تمدن بشری از زمان های بسیار درون سیاه چادرها که به گویش محلی مال (MAI) اطلاق می شود تا ساختمان های سنگی دل انگیز در حاشیه تپه ها و اعماق دره ها و وجود درختان کهنسال، گلستان ها، جنگل، مرغزارها، آبشارها، رودخانه ها،

سیاه چاله ها و چشمه های پر آب و گوارا که تشنگان را در آرزوی یک قطره آن دلباخته اند این نعمت های الهی همه جا نیازمند مدیریت، دلسوزی و برنامه ریزی است تا در نهایت، توان بالقوه ی آن که شباهتی با مشت موعود دارد بدان گونه که باید مورد استفاده ی آرزومندان قرار گیرد.

هنگامی که فصل بهار می رسد طبیعت زیبا، کوه ها و تپه ها منطقه شال دنرول مسحور کننده می باشد. طبیعتی بکر که محل ییلاق و قشلاق طوایف بختیاری بوده، انسان در این جا پا به به سرزمینی می گذارد که همه چیز آن حالت طبیعی و آزاد چند هزار ساله ی خود را حفظ کرده است.

وجود مناطق ییلاقی، مراتب، دره ها، نمادهای طبیعی، رودخانه ها، چشمه های آب و نواحی جنگلی و نظایر آنها جاذبه هایی هستند که می تواند در جلب گردشگر در این منطقه را مورد مطالعه قرار دهد.

اکوتوریسم در مناطق کوهستانی موضوع دیگری است که به عنوان یک عامل مهم از بقای محیط و حفظ و حراست و این نعمت خدادای در کوهستان باید بدان توجه خاصی شود چرا که اکوتوریسم رابطه مابین انسان و محیط اطراف خود را مورد توجه، اصلاح و بازبینی

قرار می دهد و از این جهت است که موضوع بسیار با اهمیتی در بحث گردشگری به طور کلی و گردشگری کوهستانی بالاخص تلقی می شود نقاطی که از نظر فضای سبز فقیر و یا تخریب و آلوده شده باشند برای سیاحان جالب توجه نمی باشد اصرار و پافشاری در توجّه و تکیه به ساختار گردشگری از اینجا ناشی می شود که متن و پایه اصلی گردشگری را محیط تشکیل می دهد.

اینک به شمه ای از اهمیت و جایگاه و نقش گردشگری کوهستانی اشاره می شود زیرا کوهستان دارای جلوه های زیبا و بعضاً منحصر به فرد طبیعی می باشد. همچنین به سوابق تاریخی، میراث فرهنگی و حفظ محیط زیست اشکال مختلف گردشگری کوهستانی و پیامدهای منفی گردشگری کوهستانی پرداخته می شود.

گردشگری، تفرّج، اوقات فراغت، سیر و سیاحت، نشاط و تفریح :

انسان وابسته به طبیعت است و از آن در طبیعت لذت می برد. حضور انسان در طبیعت و محیط باز را تفرّج گویند. خداوند در قرآن کریم تفرّج را همواره گوشزد نموده و به صورت صریح و مفید بر آن تأکید می ورزد و آن را به عنوان یک منبع برای افزایش نشاط و شادمانی در افراد و موجودات مفید و مؤثر می داند و در آیات مختلف بر سیر و سیاحت میان شهرها و لزوم گردشگری چه در فواصل نزدیک تأکید می ورزد و همه این سیر و سیاحت ها و گردشگری ها را برای

پی بردن به ویژگیهای منحصر بفرد خداوند در خلق طبیعت، موجودات و آنچه که به طبیعت مربوط می شود گوشزد می نماید قرآن می فرماید: ((وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُم مِّنَ الْفُكِّ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرَكُونَ)) و آن خدایی که همه موجودات عالم را جفت آفریده و برای سواری و باران گان کشتی ها و چهار پایان را در آب و خاک مقرر فرمود و در جای دیگر می فرماید: ((وَجَعَلْنَا بَيْنَهُم وَبَيْنَ الْقُرَى الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا قُورَى ظَاهِرَةً وَآخَرَنَا فِي السَّرِّ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَايَّامًا آمِنِينَ)) و ما میان آنها و شهرهایی که بر آنها بر امت و برکت گردانیدیم باز قریه هایی قرار دادیم با فاصله کوتاه سیر و سفری معین و آنها را گفتیم که در این ده و شهرهای نزدیک به هم شبانه روزان با ایمنی کامل مسافرت کنید که نشانه سیر و سیاحت و گردش است می باشد در جایی دیگر می فرماید: ((أَمْنَ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا جَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَاتِنًا وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا إِنَّ مَعَ اللَّهِ بَلَّ أَكْثَرُهُمْ لَا يَشْعُرُونَ)) آیا آن کیست جز (خدای یکتا) که زمین را محل آرامش شما قرار داد و در آن نهرهای آب (برای شرب خود و حیوانات و زراعت و اشجار شما) جاری کرد و کوه ها برافراشت و میان دو دریا (به قطعه ای از زمین) جاری کرد و دانید آیا با وجود خدای قادر یکتا خدایی هست (هرگز نیست) لیکن اکثر مردم بر این حقیقت آگاه نیستند و در سوره شعراء آیه ۱۳۳ و ۱۳۴ می فرماید: ((أَمَرَكُم بِاتِّعَامِ وَنَبِينَ وَجَنَاتٍ وَغُيُونَ)) مدد بخشید به خلق

چهار پایان و فرزندان برای شما و نیز مدد بخشید به شما با ایجاد باغ ها و چشمه های آب که بعد تفرّج در محیط را تذکر می دهد پیامبر اکرم (ص) نیز فرمودند: ((اَلْهَوَاُ وَ الْعَبَاُ فَاِنَّیْ اَکْرَهُ اَنْ یُّرِیَ فِیْ دِیْنِکُمْ غِلْظَةً)) ترجمه: گردش و بازی کنید زیرا دوست ندارم که در دین شما خشونت دیده شود.

میراث فرهنگی و حفظ محیط زیست:

آنچه که امروز مهم است و همواره در جراید و رادیو و تلویزیون چهارپایان و شور ما و چه در جهان از آن صحبت می شود نگهداری از میراث فرهنگی و حفظ محیط زیست است ما باید این گوهر گرانها را حفظ کنیم و بدانیم محیطی که در آن به خیر و صفا زندگی می کنیم و از منابع وجودی هر می بریم یک اثر طبیعی خداوند است و از آن اوست و نمونی از میراث فرهنگی شهرها و کشورهاست. در نهج البلاغه آمده است: ((اَتَرُ اللّٰهِ فِیْ عِبَادِهِ مِیْلَادِهِ فَانَکُمْ مَسْئُولُونَ حَتّٰی عَنِ الْبَقَاعِ وَ الْبَهَائِمِ)) پاس کردن خدا و شهرهای او را داشته باشید و از خدا پروا کنید زیرا حتی شما را به سرزمین ها و چهارپایان نیز مسئولید. محیط ما فرهنگ ماست و طبیعت گاه ذات جامعه ماست پس بیاییم با یکدیگر متحد شویم و دیدی را داشته باشیم و همانگونه که در قرآن آمده است و ما نیز پیرو آن کتاب آسمانی

هستیم ناظر و مسئول در برابر طبیعت باشیم و مشوق هم در زمینه های گوناگون محیط زیست باشیم.

در این راستا به اشکال مختلف گردشگری اشاره می نمائیم:

اشکال مختلف گردشگری کوهستانی:

- ۱- گردشگری تفریحی ۲- گردشگری درمانی ۳- گردشگری ورزشی
 - ۴- گردشگری در محیط های بکر طبیعی (اکوتوریسم) ۵- آب و هوای مناطق کوهستانی ۶- گردشگری تابستانی در مناطق کوهستانی ۷- گردشگری زمستانی در مناطق کوهستانی ۸- روستاها و مکانهای ییلاقی و بند بگاه در مناطق کوهستانی ۹- برف کوهستانی و گردشگری کوهستانی ۱۰- گردشگری تاریخی و زیارتی و پدیده های طبیعی ۱۱- گردشگری پژوهشی و تحقیقی و کشف آثار تاریخی بویژه فسیل ها در دامنه کوهستان ۱۲- گردشگری و جلب توجه گونه های گیاهی نادر بویژه گل ها در کوهستان
- و البته جا دارد به پیامدهای منفی گردشگری در مناطق کوهستانی نیز نگاهی داشته باشیم:

علیرغم نیاز و اهمیت توسعه ی گردشگری کوهستانی متأسفانه حضور انسان در این مناطق باعث بروز پیامدهای منفی در اکوسیستم شده است. با تمهیدات و برنامه ریزی اصولی بایستی دامنه و اثرات آن را کاهش دهیم که مهم ترین عوامل عبارتند از:

۱- مزاحمت کوهنوردان، عشایر و شکارچیان برای پرندگان صخره زی و آبرزی.

۲- خسارت به پوشش گیاهی در کوهستان.

۳- خسارت به اکوسیستم های بیابانی و کوهستانی توسط وسایل نقلیه.

۴- بکارگیری شیب های عریان اراضی کوهستانی جهت فعالیت کشاورزی که در منطقه یک اشتغال فرعی درجه دو محسوب می گردد.

۵- برای تحقق استراتژی توسعه پایدار و عاری از هرگونه تخریب در مدیریت بهره چه اکوسیستم های کوهستانی رهنمود های زیر پیشنهاد می گردد:

۱- انجام بررسی های پیمایشی و تهیه با حفظ روابط میان بخشی، انتخاب واحدهای مناسب برپایه توسعه اقتصادی - اجتماعی و تلفیق آنها با یکدیگر اساس مدیریت آب حین را به عنوان واحدهای اکولوژیک در سطح خرد و کلان تشکیل می دهند. ضمناً باید تلاش نمود تا مرزهای قانونی و مرزهای طبیعی با یکدیگر تطبیق یابد چون در مدیریت اکوسیستم های کوهستانی اهمیتی فوق العاده دارند.

۲- توسعه جنگل کاری در اراضی غیر مزروعی حاشیه رودها، احیا و ترمیم جنگل های تخریب یافته و درختکاری شیب های کوهستانی و اراضی کوهستانی و اجرای ضوابط دقیق چرای دام از برنامه های اساسی مدیریت اکوسیستم های کوهستانی به شمار می رود.

۳- توسعه منابع انرژی برای مساعدت به حفظ پوشش جنگلی و استقرار جنگل کاری ها می تواند موفقیت برنامه های توسعه پوشش گیاهی را تضمین کند.

۴- دستیابی به اهداف استراتژی مدیریت اکوسیستم های کوهستانی منوط به کاهش فقر در میان قشرهایی است که از نظر معیشتی بلا واسطه اکوسیستم های کوهستانی (عشایر و قبایل کوچ رو) وابسته اند.

۵- کارشناسان ایجاد مراکز فعالیت جدید برای کاهش اتکا جوامع محلی بر اکوسیستم های طبیعی، ترغیب و توسعه مشارکت افراد محلی، ایجاد امکانات زیربنایی مناسب برای توریسم با در نظر گرفتن تمهیدات لازم برای جلوگیری از اثرات آلودگی در اکوسیستم های کوهستانی، سهم نمودن افراد محلی در درآمد های منطقه و افزایش آگاهی ها در رابطه با استفاده صحیح از منابع کوهستان از مسایل از این قبیل با توجه به امکانات و قابلیت های هر منطقه قابل توجه است.

اینک جهت آگاهی خوانندگان گرامی شرح مختصری از فعالیتهای علمی و فرهنگی و ورزشی نگارنده کتاب ارائه می شود.

استاد غلامحسین حسن پور فرزند مرحوم رجب رسول ۱۳۳۱ شمسی در شهر دزفول متولد گردید. او دوره های کارشناسی و تربیت بدنی و علوم ورزشی را گذرانیده و اکنون عضو هیئت علمی

گروه تربیت بدنی و علوم ورزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد دزفول و دانشجوی دوره دکترای (p.h.D) روانشناسی ورزش است. ایشان پژوهش های زیادی انجام داده که بخشی از آنها به صورت کتاب به زور چاپ آراسته گردیده و بخشی دیگر در قالب مقاله ارائه یا چاپ شده است.

کتاب چاپ شده عبارتند از :

- ۱- کوهپایه و کوهنوردی از مقدماتی تا پیشرفته
- ۲- اصول و مبانی ورزش های اولیه
- ۳- اردو های تربیت بدنی و ورزشی
- ۴- جاذبه های گردشگری سیع در شمال دزفول
- ۵- بازی های بومی ، سنتی و مدرن
- ۶- کوه نامه زاگرس مرکزی در شمال دزفول (همین کتاب)
- ۷- اخلاق ورزشی (در دست چاپ)
- ۸- امداد و نجات در کوهستان (در دست چاپ)

بخشی از پژوهش ها و مقالات چاپ شده عبارتند از :

- ۱- بررسی نا هنجاری های ستون فقرات در پسران یازده ساله شهرستان دزفول
- ۲- بررسی اثر ارتفاع بر روی تغییرات فیزیولوژی کوهنوردان
- ۳- رابطه بین هوش هیجانی و موفقیت در ورزش های گروهی و

انفرادی

۴- بررسی میزان شیوع ضعف های بالاتنه و مقایسه ی عملکرد ورزشی گروه های دارای اختلال و فاقد آن.

۵- نقش هوش و هیجان در رهبری و موفقیت در کوهستان

۶- تغذیه و بهداشت در کوهستان

مسئولیت ها :

- مدیر عامل و مربیت بدنی دانشگاه آزاد اسلامی دزفول .

- مسئول تربیت بدنی و ورزش برنامه دانشگاه آزاد اسلامی دزفول .

- رئیس هیات کوهنوردی و صعودهای ورزشی دزفول .

- سرپرست انجمن دوستانان تربیت بدنی دزفول .

- عضو کادر اجرایی هلال احمر استان دزفول .

در خاتمه بر خود فرض می دانم این ساعی و همت والای

گرامی ارجمندان :

۱- آقای مهندس فرهاد قلی نژاد ریاست محترم اداره حفاظت محیط زیست شهرستان دزفول.

۲- آقای دکتر محمدعلی کیایی فر استاد دانشگاه آزاد اسلامی دزفول .

۳- آقای مهندس محمد پورنعمت صفحه آرا .

۴- آقای مهندس حسین امیری طراح روی جلد .

۵- آقایان غلامرضا و محمدرضا حسن پور جهت مساعدت مالی .
کمال امتنان و قدردانی به عمل می آید .

محمد حسین حکمت فر **عبدالرضا حسن پور**

سوم تیر ماه ۱۳۹۱ شمسی مطابق با سوم شعبان ۱۴۳۳ هجری قمری و

مصادف با ولادت با سعادت حضرت امام حسین (ع)

قدیر و تشکر مولف

بنام خداوند بخشنده و مهربان و خرد

سرانجام این کتاب را به سر خورشید خانم به همه ی کسانی که در تالیف

این مجموعه مرافعات کمک کردند ابراز می دارم، خصوصا از هیئت مدیره

محترم موسسه فرهنگی دزفول شناسی جناب استاد محمد حسن عرب

مدیرعامل و آقای دکتر مراد بدخشانی رئیس هیات مدیره که مشوق

اینجانب بوده اند تشکر می نمایم

همچنین از اهالی مناطق کوهستانی شمال دزفول و کوهنوردان

و پیشکسوتان کوهنوردی این شهرستان که در معرفی کوه های منطقه

را در اختیار اینجانب قرار داده اند متشکرم.

از آقایان حامد حسن پور، محمد بدخشانی، امید - اکرم - و ر که

در امور رایانه و خانم شهناز صدرا در امور زمین شناسی این مجموعه

مساعدت داشته اند سپاسگزارم.

غلامحسین حسن پور

عضو هیئت علمی تربیت بدنی و علوم ورزشی

دانشگاه آزاد اسلامی دزفول